

- 1962. Muuttolintujen saapuminen Rovaniemelle vv. 1947—1961. *Ornis Fenn.* 39:102—112.
- 1963. Töyhtöhyyppän, *Vanellus vanellus*, esiintymisestä Pohjois-Suomessa. *Luonnon Tutkija.* 67:96—101.
- KOSKIMIES, J., 1956. Zur Charakteristik und Geschichte der nistökologischen Divergenz beim Mauersegler, *Apus apus* (L.) in Nordeuropa. *Ornis Fenn.* 33:77—96.
- LAINEN, H., 1965. Notes on some southern bird species found in the vicinity of Kevo in Utsjoki, Finnish Lapland. *Ann. Univ. Turku. A.* 2, 32:295—300.
- LINKOLA, P., 1959. Zur Methodik der quantitativen Vogelforschung in den Binnen-gewässern. *Ornis Fenn.* 36:66—78.
- LUMIALA, O. V., 1943. Havaintoaineistoa Sotkanelän ja sen ympäristön linnustosta. *Ann. Zool. Soc. Vanamo* 9:1—9.
- MERIKALLIO, E., 1958. Finnish birds. Their distribution and numbers. *Fauna Fenn.* 5:1—181.
- NORDSTRÖM, G., 1953. Boniteringsundersökningar över häckfågelfaunan inom tre olika skogsområden under en följd av fem somrar. *Ornis Fenn.* 30:56—67.
- PYNNÖNEN, A., 1949. Pajulintuja, *Phylloscopus trochilus* (L.) tavallista vähemmän kesällä 1948. *Ornis Fenn.* 26:26.
- RAJALA, P., 1962. Metsäkanalintujen poikue-arvioinnista. *Suomen Riista* 15:175—180.
- SALKIO, V., 1954. Muutamia eteläisten lintulajien pohjoisia löytöpaikkoja. *Luonnon Tutkija* 58:30—31.
- SAMMALISTO, L., 1955. Suomenselän vedenjakajaseudun nevalinnustosta. *Ornis Fenn.* 32:1—8.
- 1957. The effect of the woodland — open peatland edge on some peatland in South Finland. *Ornis Fenn.* 34:81—89.
- SOVINEN, M. & P., 1949. Pajulintujen, *Phylloscopus trochilus* (L.), vähälukuisuudesta kesällä 1948. *Ornis Fenn.* 26:58—59.
- SIIVONEN, L., 1943. Artenstatische Daten über die Veränderungen in der Vogelfauna Finnlands während der letzten Jahrzehnte. *Ornis Fenn.* 20:1—16.
- 1948. Quantitative bird survey and short-term fluctuations in number. *Ornis Fenn.* 25:37—56.
- 1949. Does the Willow Warbler, *Phylloscopus trochilus* (L.), belong to those species of birds fluctuating greatly in number. *Ornis Fenn.* 26:53—68.
- 1950. Densities of the Willow Warbler, *Phylloscopus trochilus* (L.), doubled in a year. *Ornis Fenn.* 27:68—72.
- Suomen Kartasto. 1960. Helsinki.
- TÖRNROOS, V., 1955. Töyhtöhyyppän, *Vanellus vanellus* (L.), esiintyminen Hailuodossa vv. 1951—1954. *Ornis Fenn.* 32:59—61.
- VOIPIO, P., 1950. Jaksottainen runsaudenvaihtelu ja paikallisten eläinkantojen säilyminen. *Suomen Riista* 13:84—90.
- VOOUS, K., 1960. Atlas of European Birds. — Amsterdam.

Address of the author: Puistokatu 15 b, Turku.

Pohjantikan, *Picoides tridactylus*, pesimisestä kanahaukan, *Accipiter gentilis*, naapuruuksessa

(Der Dreizehenspecht, Picoides tridactylus, als Brutvogel in der Nachbarschaft des Hühnerhabichts, Accipiter gentilis)

PENTTI LINKOLA

Vuosina 1950—66 olen tavannut pohjantikan havaintoalueellani Etelä- ja Keski-Hämeessä pesimäaikana touko—elokuussa kaikkiaan 27:llä kiistattomasti eri reviiireihin kuuluvalla metsäalueella: Hattula 2, Hauho 3, Kalvola 1,

Kuhmalahti 2, Kuhmoinen 1, Luopioinen 3, Padasjoki 1, Pälkäne 4, Sahalahti 2, Sääksmäki 2, Tuulos 1, Tyrväntö 3 ja Vanaja 2 havaintopaikkaa. Lisäksi on eräs menneenvuotisen pesäkolon löytö Eräjärveltä. Eräiltä revii-

reiltä on havaintoja useammilta vuosilta; osa niistä tuntuu olevan varsin vakituisesti asuttuja, vaikkakin havaintosarjat ovat puutteelliset. Vuosittaiten kannanvaihteluiden vähäisyyteen viittaa myös se, että havainnot jakaantuvat melko tasaisesti eri vuosille: ne puuttuvat kokonaan ainoastaan vuonna 1953, kaikkina muina olen tavannut lajin 1—5 kertaa.

Havainnoista 16 koskee tuoretta pesälöytöä. Pesäpuuna on 10 kertaa ollut kuusi (kerran katkennut lumituhopökökelö, kahdesti kuiva ja 7 kertaa elävä, mutta aina huonokasvuinen ja ydinlaho puu), 3 kertaa koivunpökökelö, kerran kitukasvuinen kalliomänty ja kerran nuori elävä haapa. Eräässä tapauksessa pesä oli joko koivunpökökelössä tai haavanpökökelössä; haudonta-aikana lähtivät eri sukupuolet n. 100 metrin välimatkoin näistä koloista. Pesän korkeus maasta on vaihdellut 60 cm—9 m ja ollut keskimäärin 3,5 m, t.s. selvästi vähäisempi kuin käpytikan (*Dendrocopos major*) pesien. Menneenvuotisia löy-

dettyjä pesäkoloja (3 varmaa tapausta) en ole tässä ottanut huomioon.

Varsinaisena aiheena tälle kirjoitukselle on pesälöytöjen yhteydessä ilmennyt merkillinen erikoispiirre pohjantikan biotoopinvalinnassa, nimittäin pesiminen melkein poikkeuksetta kanahaukan naapurina. Aloin kiinnittää huomiota tähän seikkaan jo vuoden 1959 vaiheilla, ja asiasta on maininta v. 1962 ilmestyneessä HILDÉN & LINKOLAN Suuren Lintukirjan 2. painoksessa. Senkin jälkeen uudet pesälöydöt ovat vuosi vuodelta vahvistaneet tätä sääntöä suorastaan kohtalonomaisella varmuudella. Seuraava luettelo valaisee pohjantikan pesinnän suhdetta kanahaukkaan, ja siinä olen tuoreiden pesälöytöjen lisäksi ottanut huomioon menneenvuotiset pesäkolot sekä pesänrakennus-, haudonta- tai pesäpoikasaikana touko—kesäkuussa tapaamani kiinteinä oleskelevat pariskunnat (mutta en ruokailukierroksilla, rumuttamassa tms. tavattuja yksinäisiä yksilöitä).

Vuosi	Paikkakunta	Löydön laatu	Suhde kanahaukkaan
1954	<i>Hauho</i> , Hauhontaka	11. 5. ♂ lähti pesäkolosta	Ei kanahaukan pesää
1955	<i>Tyrväntö</i> Monaala	Toukokuussa linnut jatkuvasti pesällä	Asuttu kanahaukan pesä n. 100 m
1956	<i>Kuhmalahdi</i> , Laippa	25. 5. ♂ ja ♀ lähtivät eri koloista n. 100 m toisistaan	Ei kanahaukkaa, mutta 1959—61 asuttu kanahaukan pesä n. 100 m
1958	<i>Pälkäne</i> , Sydänmaa	2. 6. ♂ lähti pesäkolosta	Ei kanahaukan pesää
1958	<i>Tyrväntö</i> , Monaala	29. 6. ♂ ♀ ja isot pesäpojat, 6. 7. jo tyhjä	Asuttu kanahaukan pesä n. 300 m
1958	<i>Tuulos</i> , Juttila	(1959 edellisenvuotinen pesäkolo)	Asuttu kanahaukan pesä alle 100 m
1959	<i>Tuulos</i> , sama puu kuin edellä	21. 6. ♂ ja täyskasvuiset pesäpojat	Kuten edellä
1959	<i>Pälkäne</i> , Harhala	20. 6. ♀ ja keskikokoiset pesäpojat	Asuttu kanahaukan pesä alle 300 m
1960	<i>Vanaja</i> , Vahovuori	18. 6. ♀ ja isot pesäpojat	Asuttu kanahaukan pesä alle 100 m
1960	<i>Tyrväntö</i> , Monaala	21. 6. ♂ ♀ ja isot pesäpojat	Asuttu kanahaukan pesä alle 50 m
1960	<i>Kalvola</i> , Heinu	21. 6. ♂ ♀ ja isot pesäpojat	Asuttu kanahaukan pesä n. 400 m

1961	<i>Tuulos,</i> Juttila	16. 6. täyskasv. pesäpojat, häirittäessä 2 lepatti ulos ja rengastettiin	Asuttu kanahaukan pesä alle 100 m
1961	<i>Sääksmäki,</i> Lahinen	27. 6. ei aivan täyskasv. pesäpojat	Asuttu kanahaukan pesä alle 100 m
1962	<i>Kalvola,</i> Heinu	(Menneenvuotinen pesäkolo)	Asuttu kanahaukan pesä joka vuosi 1930-luvulta lähtien alle 200 m
1963	<i>Luopioinen,</i> Karilahti	26. 6. täyskasv. pesäpojat kurkkivat pesäkolosta	Asuttu kanahaukan pesä n. 200 m
1963	<i>Padasjoki,</i> Vesijako	6. 7. täyskasv. pojat, joista 1 häirittäessä lähti taitavasti lentäen ulos	Asuttu kanahaukan pesä n. 50 m
1964	<i>Eräjärvi,</i> Järvenpää	(Menneenvuotinen melko uusi pesäkolo, luultavasti vuodelta 1962; 1963 ja 1964 kolossa oli ollut varpuspöllön poikue)	Ei kanahaukkaa 1963—64, mutta 1962 ja edellisinä vuosina asuttu kanahaukan pesä n. 200 m
1965	<i>Tyrvääntö,</i> Haukila	10. 5. ♂ ♀ valmistamassa pesäkoloa	Asuttu kanahaukan pesä alle 100 m
1966	<i>Sääksmäki,</i> Ikkala	12. 5. ♂ ♀ oleskeli rummutellen pienellä alueella	Ei kanahaukkaa, mutta 1940-luvulta vuoteen 1953 asuttu kanahaukan pesä n. 200 m
1966	<i>Hauho,</i> Syöliönmaa	25. 5. ♂ ♀ oleskeli tyypillisellä pesäbiotoopiilla	Toinen tikka asutun kanahaukan pesäpuun tyvellä, toinen lähitöllä
1966	<i>Hauho,</i> Ilmoila	20. 6. isot pesäpojat pesäkolon suulla	Asuttu kanahaukan pesä n. 30 m

Havaitaan, että 21 pesästä tai selvästi pesäpaikalla tavatusta ♂ ♀:sta on 17 sijainnut samanaikaisesti asutun kanahaukan pesän lähinaapurina, 30—400 m päässä tästä. Vaikka otetaan huomioon useampana vuonna samalla kanahaukan reviirillä todetut pesinnät, jää jäljelle 12 eri havaintopaikkaa. Lopuista 4:stä pesäpaikasta on 2 sellaisia, joiden välittömässä läheisyydessä on tiedossani ollut kanahaukan pesä muina vuosina, ja ainoastaan 2 on sellaisia, joiden naapuristossa kanahaukka ei 1950—66 ole pesinyt.

Eräänä syynä ”yhteispesinnan” näin suureen säännöllisyyteen ovat epäilemättä pohjantikan ja kanahaukan erittäin samanlaiset pesimäympäristövaatimukset.

Molemmat ovat pesimäreviirin valinnassa erittäin vaateliaita, ja molempien vaatimukset tyydyttää vain pieni murto-osa Hämeen metsien pinta-alasta. Karkean silmämääräisen biotooppianalyysin mukaan molemmat edellyttävät asutukselta ja viljelykseltä suhteellisen rauhallista metsäaluetta, tuoretta maapohjaa ja vanhaa, mahdollisimman vähän hakattua puustoa. Pohjantikan osalta tähän on lisättävä puuston kuusivaltaisuus; niillä lukuisilla kanahaukan pesillä, joilla puusto on männy- tai lehtipuuvallista, sitä ei ole koskaan tavattu. Luonnollisesti pohjantikkahavainnot puuttuvat myös useimmilta kuusivaltaisissa metsissä tutkimiltani kanahaukan reviireiltä.

Yhteisten biotooppivaatimusten tärkeeseen "yhteispesinnän" selityksensä viittaavat erityisesti ne havainnot, joissa pohjantikka ja kanahaukka ovat pesineet samalla reviiirillä ainoastaan eri vuosina. (Kummassakaan tapauksessa ei kanahaukan tyhjiäkään pesiä ollut reviiirillä pohjantikan pesimävuonna.) Lisäksi on otettava huomioon, että kanahaukka on koko havaintokauden ollut erikoistutkimukseni kohteena, joten retkeily on kohdistunut sen pesimäpaikoille.

Kuitenkin on nähdäkseni aivan selvää, että retkeilymaastoihini on vuosien kuluessa sisällyntynyt sopivana vuodenaikana moninkertainen pinta-ala pohjantikkalle soveliaita metsiä, joissa en ole sitä enkä kanahaukkaa tavannut. Näin ollen otaksuisin, että "yhteispesinnän" säännöllisyyttä ei voida tyhjentävästi ymmärtää ilman etologista osaselitystä — samaan tapaan kuin useiden sorsalintujen, ennen muuta tukkasotkan (*Aythya fuligula*), hakeutumista lokkilintuyhdyskuntiin. Mainittakoon, että kanahaukanpesien välittömässä läheisyydessä on Keski-Hämeessä yleensäkin todettavissa selvästi suurempi lintutiheys kuin vastaavalla metsätyypillä keskimäärin. Ilmeisinä kanahaukan seuralaislajeina — ilman tilastollista analyysia — pitäisin pohjantikan ohella mm. järripeippoa (*Fringilla montifringilla*) ja vieläkin selvemmin peukaloista (*Troglodytes troglodytes*), joskaan näiden lajien kokonaisesiintymisessä kanahaukan reviiireillä ei ole läheskään samaa asemaa kuin pohjantikan.

Tekijän osoite (Adresse des Verfassers): Poikkijärvi (Kuhmoinen).

Zusammenfassung

Trotz der nördlichen Ausbreitung des Dreizehenspechts (*Picoides tridactylus*) hat der Verf. in den Jahren 1950—66 diese Art in seinem Untersuchungsgebiet in Südfinnland in 27 verschiedenen Brutrevieren angetroffen und zwar von 61° bis 61°30' n. Br. und von 24° bis 25° o.L.

Ingesamt, zusammen mit älteren Nisthöhlen, wurden 21 Beobachtungen gemacht, die sich auf einen Nestfund oder ein deutlich am engeren Nistplatz angetroffenes Paar beziehen. Auffallend ist, dass die Nisthöhlen in den allermeisten Fällen innerhalb der Brutreviere vom Hühnerhabicht (*Accipiter gentilis*) angetroffen worden sind. In 17 Fällen ist ein gleichzeitig bewohnter Horst vom Hühnerhabicht in nächster Nähe (gewöhnlich 0—200 m, einige Male bis 400 m) festgestellt worden, und in 2 Fällen kennt der Verf. einen Habichthorst von anderen Jahren in dem Revier. In nur 2 Fällen ist also kein Habichthorst in dem Nistrevier des Dreizehenspechts bekannt gewesen.

Es ist offenbar, dass der Hühnerhabicht und der Dreizehenspecht sehr gleichartige Biotopenansprüche haben und dass nur ein kleiner Teil vom ganzen Waldareal in der Gegend für sie beide befriedigend ist. Der Verf. erinnert auch an die Tatsache, dass der Hühnerhabicht sein besonderes Studienobjekt gewesen war, weshalb seine Exkursionen auf die Reviere des Habichts konzentriert worden waren. Doch hat der Verfasser jährlich ein sehr viel grösseres Areal mit für die Arten geeigneter Beschaffenheit untersucht als die Habichtreviere.

Die Erscheinung hat somit ohne Zweifel einen ethologischen Hintergrund — etwa wie die bekannte und viel diskutierte Verbindung zwischen der Reiherente (*Aythya fuligula*) und einigen *Lariformes*-Arten in ihren Nistplätzen. Der Verf. erwähnt auch, dass manche *Passeriformes*, sehr deutlich u.a. *Fringilla montifringilla* und *Troglodytes troglodytes*, in seinem Untersuchungsgebiet eine höhere Frequenz in der Umgebung der Habichthorste als auf dem entsprechenden Waldtypus im allgemeinen aufzuweisen scheinen.